

Dosavadní zkušenosti z jaderných havárií s dopadem na okolí.

Část 1 – Úvod: zjednodušený průběh havárie JE
a dopad na zemědělství

Ing. Jiří Hůlka, Ing. Irena Malátová, CSc
Státní ústav radiaační ochrany (SÚRO), Praha

Odborný seminář otázky Dopadu jaderné havárie do zemědělství a připravenost ČR, Praha 24.10.2018

Úvod:

zjednodušený průběh havárie JE s dopadem do zemědělství

- fáze nehody a které radionuklidy způsobí problémy v zemědělství
- Problém prvního roku : povrchová kontaminace rostlin (krajiny)
- Problém dalších let : kořenový přestup z půd
- Jaké problémy můžeme očekávat?

Rating nuclear danger

Selected events, INES* scale, 7=maximum

Stupnice INES

Level	Place	Year	Incident
7	Chernobyl, Ukraine	1986	An explosion and a fire in the reactor core at the Chernobyl nuclear power plant sent a radioactive plume across large swathes of Europe. Chernobyl remains easily the worst nuclear accident in history
7	Fukushima, Japan	2011	Following an earthquake and a tsunami, a series of partial core meltdowns and a fire in a fuel pond at the Japanese Fukushima Dai-ichi plant caused fluctuating releases of radiation into the sea and the surrounding countryside
6	Kyshtym, Russia	1957	A failed cooling system caused an explosion that destroyed a tank containing 70-80 tonnes of liquid radioactive waste at a waste-reprocessing plant. Current best estimates suggest that more than 10,000 people received significant doses of radiation
5	Windscale, Britain	1957	The core of a reactor at Windscale in Cumbria (now called Sellafield) caught fire; the plume of smoke deposited radiation across the surrounding countryside and parts of Europe
5	Three Mile Island, United States	1979	A stuck valve led to a partial core meltdown at a Pennsylvania nuclear power plant. Despite the severity of the accident, comparatively little radiation was released
5	Goiania, Brazil	1987	Thieves stole a canister of highly radioactive caesium chloride used in nuclear medicine from an abandoned hospital. It ended up in a scrapyard, exposing many people to high doses. Four subsequently died from radiation sickness
4	Tokaimura, Japan	1999	Nuclear workers were preparing a batch of fuel for an experimental reactor. Fuel stored in a tank accidentally reached "critical mass", began undergoing nuclear reactions and emitted enough radiation to kill two workers
3	Sellafield, Britain	2005	Over 20 tonnes of nuclear fuel, dissolved in nitric acid, leaked from a pipe at a nuclear reprocessing plant, on the same site as the 1957 Windscale fire. None made it out into the wider environment
2	Forsmark, Sweden	2006	A reactor was shut down following an electrical fault. Two of four back-up diesel generators, designed to power the cooling systems in an emergency, failed to start properly
1	Gravelines, France	2009	A bundle of nuclear fuel got stuck during an operation to replace fuel in the core of a reactor. The reactor building was evacuated, but no radiation was released

Sources: IAEA; *The Economist*

*International Nuclear and Radiological Event Scale

Stupnice hodnocení závažnosti jaderných a radiačních mimořádných událostí.
<https://www.sujb.cz/jaderna-bezpecnost/ines/stupnice-ines/>

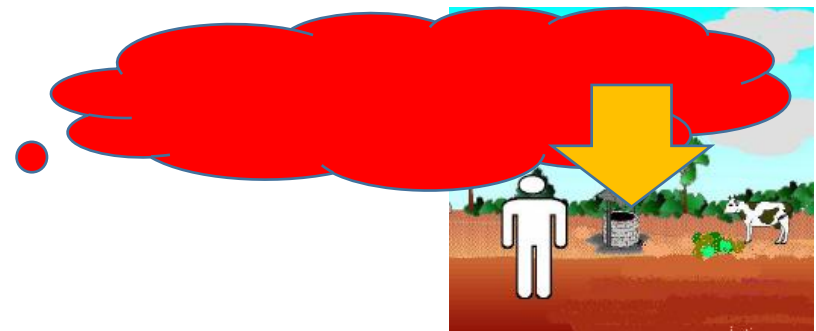
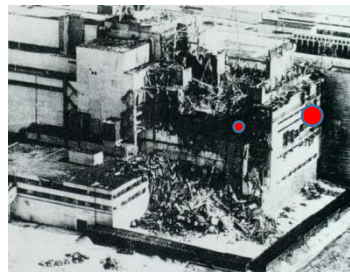
Hodnocení závažnosti mimořádných událostí podle škály INES (INES the international nuclear event scale, MAAE 1990)

Únik radionuklidů

(hlavní zpravidla vzdušnou cestou)

(jde o stovky různých radioizotopů s poločasy od zlomků sekund do desetitisíců let)

celková aktivita může dosahovat 10^{19} Bq

Skupina vzácných plynů (Kr-85; Kr-85m; Kr-87; Kr-88; Xe-133; Xe-135; Xe-135m..);

z hlediska dopadu do zemědělství nezajímavé - nedeponují se v krajině

Skupina radiojodů : I-131 (poločas 8 dní); I-132; I-133; I-134; I-135; (Te-132..) „krátkodobé“ – pokud uniknou jsou významné první 2-3 měsíce po nehodě

Cesium (a stroncium) : Cs-137, (Cs-134); (Sr-90) - poločas 30 let. Pokud uniknou jsou klíčové pro dopad do zemědělství!!

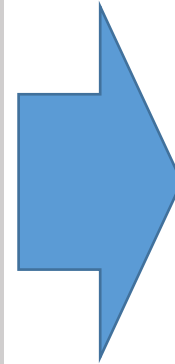
(další zotopy ...Zr, Nb, Ce, Ru, Ba, La, ...

Transurany (Pu, Am..) jen v nejbližším okolí (částičky paliva) poločas až desetitisíce let, naštěstí jich unikne málo.

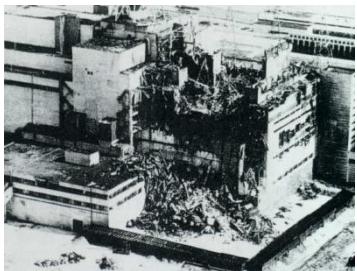
Fáze radiační havárie (únik především do ovzduší)

- **Předúniková** (vážná hrozba úniku, neodkladná opatření)
- **Úniková** (únik kontaminace v oblaku a spad, neodkladná opatření)
- **Poúniková** (radioakt. spad, následná opatření)

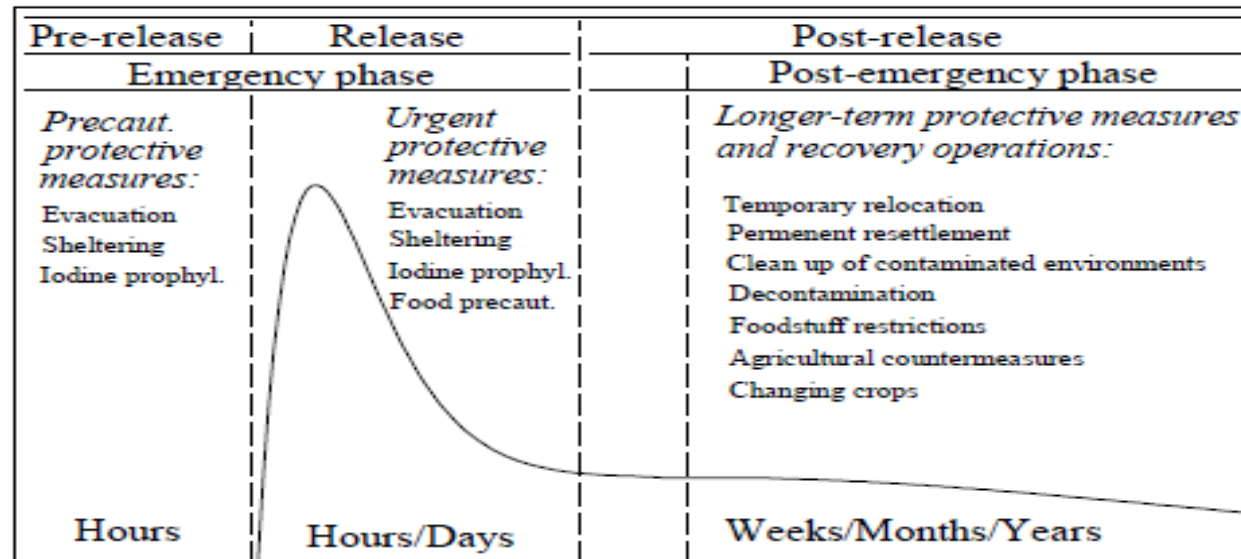

Neodkladná opatření k ochraně obyvatelstva

- Ukrytí
- Jodová profylaxe
- Evakuace
- *Opatření v potravinovém řetězci*

Exposure rate

Time after start of accident

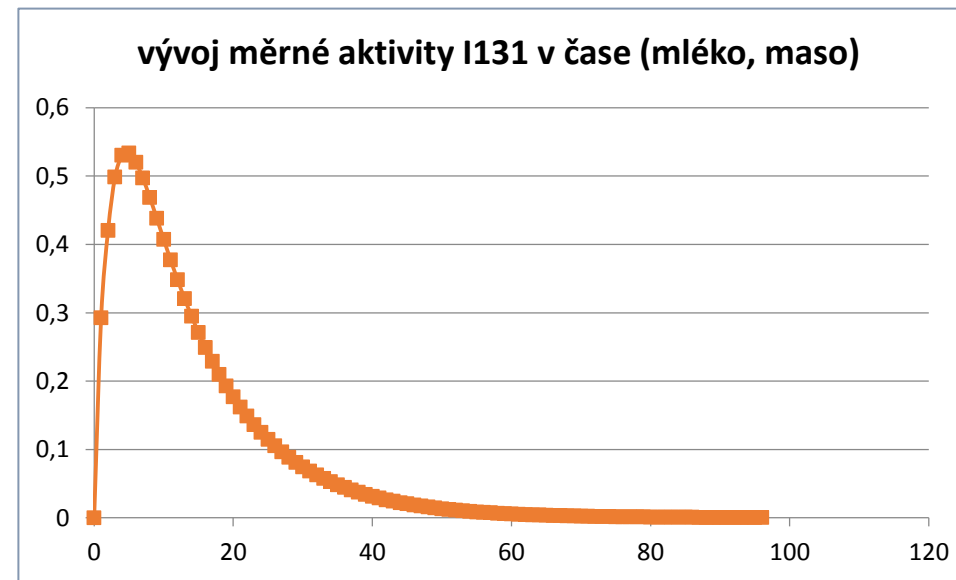
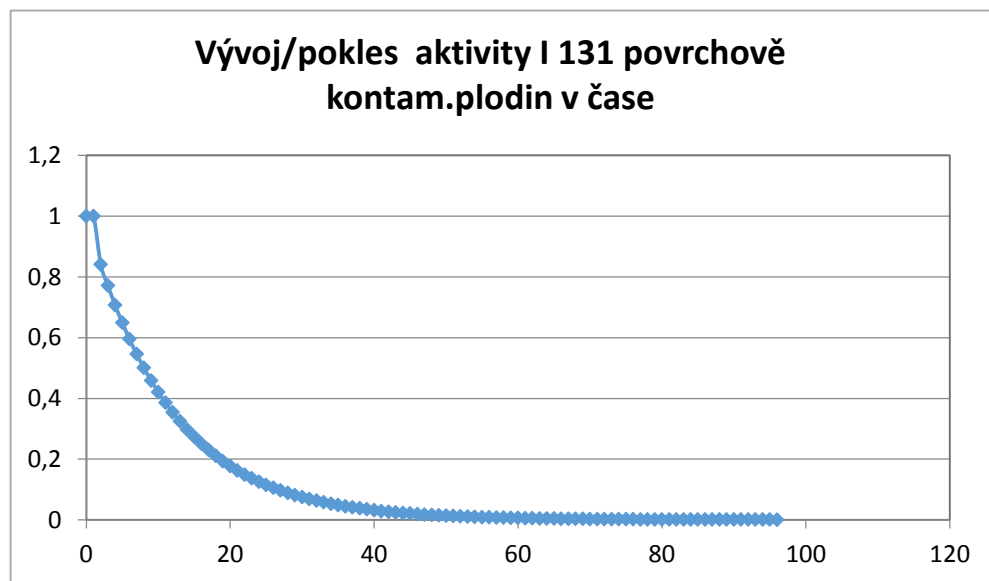
*Pokles
dávkového
příkonu gama
v čase
~ $T^{-1,2}$
(za týden pokles 10x)*

„Krátké období s kontaminací I-131“ (první 2-3 měsíce po havárii)

Ve vegetační sezoně

povrchová kontaminace plodin, krmiv a přestup do hospodářských zvířat z krmiv (částečně inhalace) → kontaminace mléka a masa.

Pokles aktivity I131 s poločasem 8 dní (ostatní izotopy jodu mají poločas kratší)

Mimo vegetační sezonu : kontaminace půd, potravin a krmiv ve skladech – přestup do hosp.zvířat (mléko i maso)

Období s kontaminací krajinného krytu radionuklidy „Cs-137 a Sr-90“
(poločas 30 let)
trvá desítky až stovky let po havárii

Ve vegetační sezoně

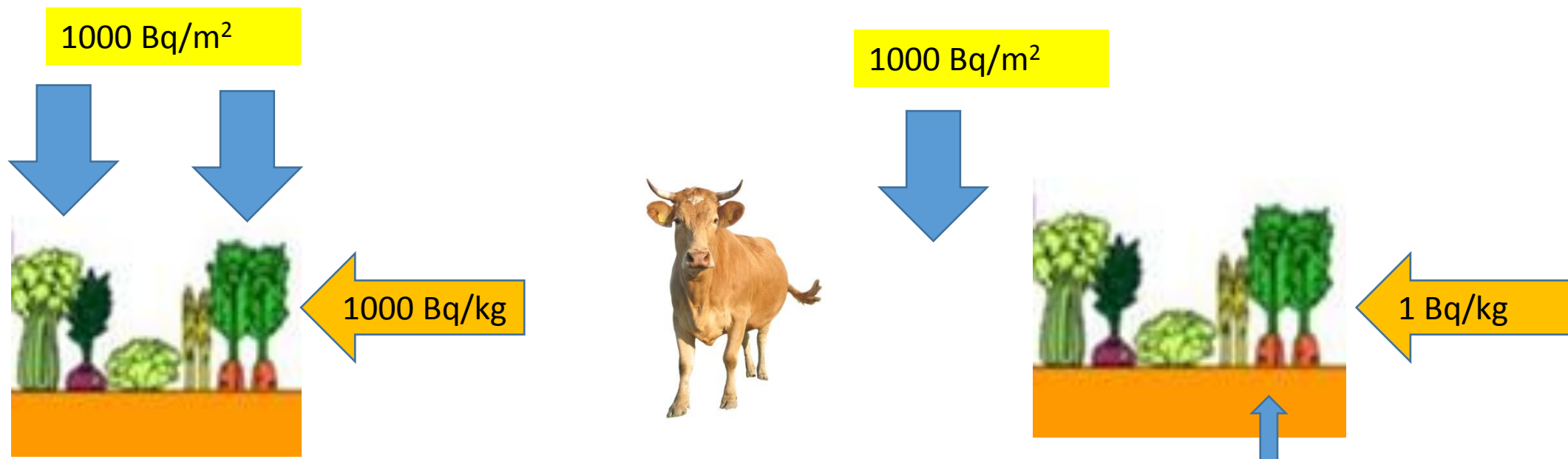
- povrchová kontaminace plodin (zejména s velkou plochou pro záchyt – listová zelenina), i krmiv – následný přestup do hosp.zvířat (mléko i maso),
- část radionuklidů kontaminuje půdu a zůstává v krajině, projeví se dlouhodobě v dalších letech - kořenový přestup do rostlin....

Mimo sezonu :

- povrchová kontaminace a přestup do půdy – projeví se v dalších letech
- Možná kontaminace produktů a krmiv ve skladech – přestup do hosp.zvířat (mléko i maso)

Odlišnost prvního roku od dalších let po havárii !

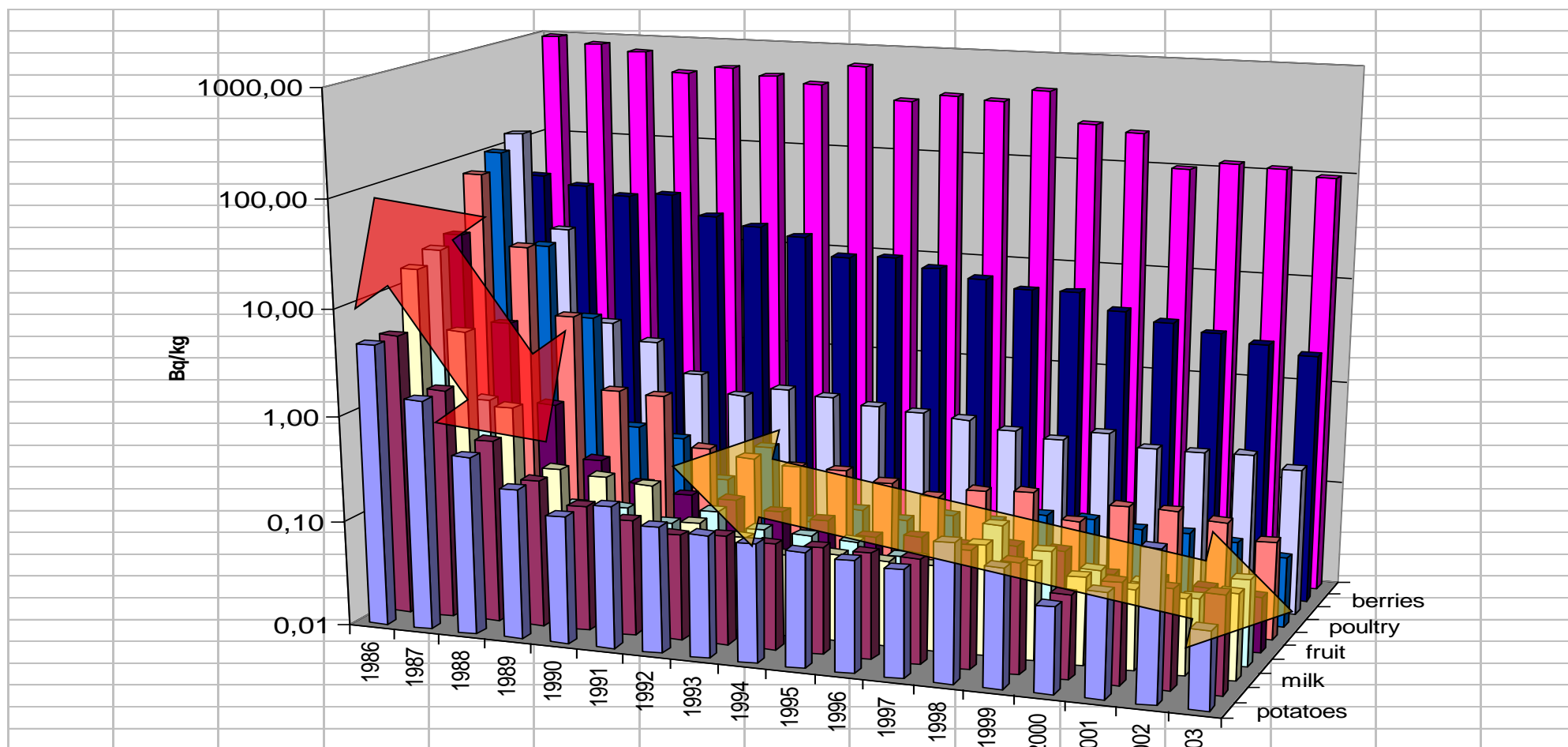
První rok (pokud ve vegetační sezoně)	Další roky
depozice radionuklidů přímo na povrchy (listy, plodiny)	Dominuje kořenový přestup radionuklidů z půdy – ten zpravidla mnohem méně než 1 %
proto velká měrná aktivita vzrostlých povrchově kontaminovaných plodin a krmiv	měrná aktivita v rostlinách, plodinách, krmivech je o řády nižší!
tím i kontaminace hospodářských zvířat	Tím je nižší i kontaminace hosp.zvířat

pokud se podaří odstranit kontaminaci rostlin první rok (než přejde do půdy) má toto opatření vysoký dopad do budoucnosti zemědělského hospodaření

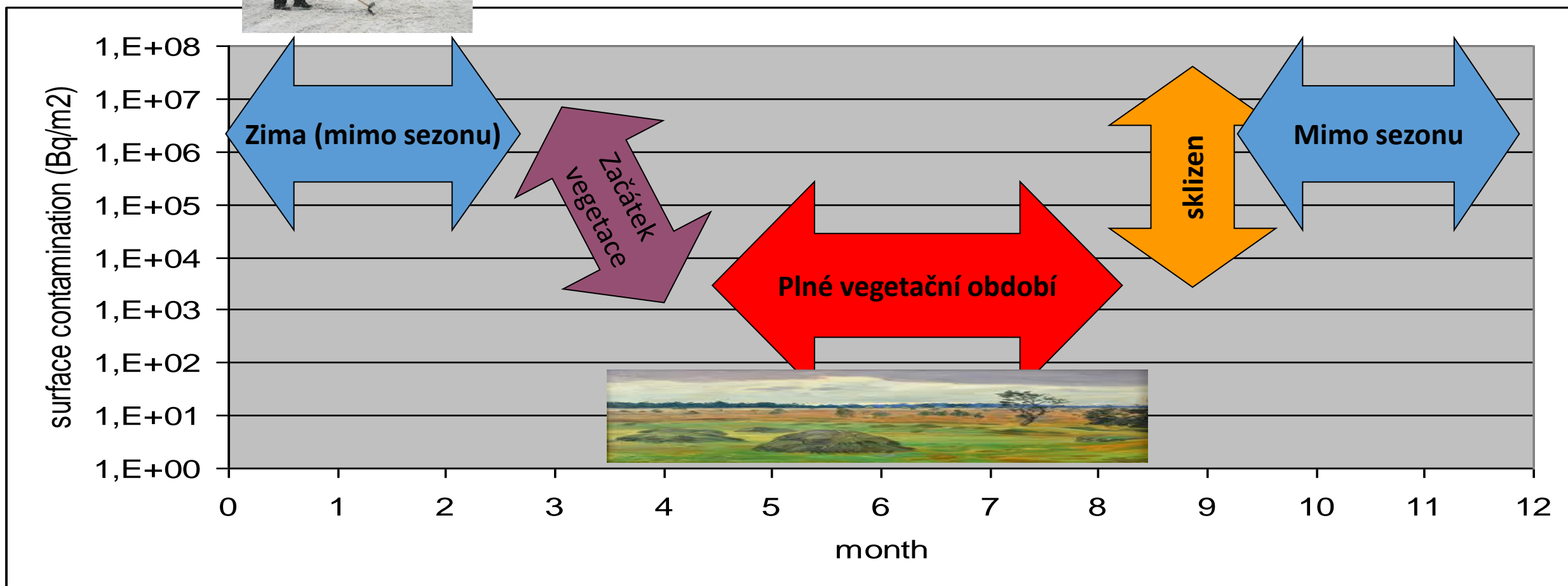
V dalších letech migruje Cs137 pomalu hlouběji do půdy (a mění patrně i chemickou vazbu), přestup do plodin se mění
Příklad dlouhodobé změny kontaminace (Cs-137) potravin

Jaká plošná kontaminace je „riziková“ pro produkci potravin podle sezony?

Z hlediska možnosti likvidace kontaminace v krajině je to ale obráceně (mnohem snazší odstranit kontaminovanou sklizeň než kontaminovanou půdu)

Směrné hodnoty pro potraviny
~1000 Bq/kg

„Jaderná havárie s dopadem na okolí je především zemědělskou havárií“ (cit kolegů RIR Gomel, Bělorusko)

Některé problémy:

- co s plodinami (potravinami) nad referenčními hodnotami?
- Jak zajistit krmivo pro hospodářská zvířata a jejich krmení v kontaminovaných oblastech?
- Je nutné je likvidovat ?
- Co s kontaminovanými plodinami a biologickými odpady? (jde o velké objemy)
- Lze první rok významně odstranit kontaminaci z krajiny (a jak ve vegetační sezoně a mimo ni)?
- Jak optimalizovat opatření vs.dávky (ozáření populace, ozáření personálu během dekontaminačních prací)
- Jaké plodiny a hospodářská zvířata pěstovat ? (management udržitelného hospodaření)
- Má smysl některá území uzavřít pro zemědělské hospodaření?
- Lze postupně dlouhodobě čistit a vyčistit kontaminovanou půdu?
- Jak vrátit do oblasti přesídlené obyvatelstvo ?
- .....

Děkuji za pozornost.